

Сокирко Катерина Олександрівна,
курсант 4-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів поліції Луганського
навчально-наукового інституту імені
Е. О. Дідоренка Донецького державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Азаркова Ольга Ігорівна, доцент кафедри
поліцейської діяльності факультету
підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського навчально-наукового інституту
імені Е.О. Дідоренка Донецького
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан є особливим періодом в державі, коли зазвичай встановлюються певні обмеження конституційних прав і свобод громадянина. З метою врегулювання таких обмежень під час війни були внесені певні зміни у кримінальне процесуальне законодавство України. Особливої уваги в умовах воєнного стану потребує забезпечення прав підозрюваного, потерпілого та свідка під час досудового розслідування. Окремого розгляду потребують аспекти, що безпосередньо стосуються як зловживань, так і відхилень від приписів законодавства щодо процедури допиту.

Для початку, необхідно зазначити, що під час особливих ситуацій в державі, згідно ст. 15 Європейської конвенції з прав людини, за виняткових обставин, регламентовано можливість обмеженого і контрольованого відступу держави від своїх зобов'язань із забезпечення певних прав і свобод. Тому обмеження в період воєнного стану – є допустимим і виправданим механізмом [1].

Аналіз міжнародних нормативно-правових актів вказує на те, що їх ключові програмні положення знаходять своє відображення як на вітчизняному кримінальному процесі в цілому, так і кожній слідчій (розшуковій) дії окремо, у тому числі і допиті. Наприклад, у Загальній декларації прав людини містяться положення, згідно яких: кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності (ст. 6); ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання (ст. 5) [2].

Відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу України, кожна особа, яка викликається на допит, має право на визнання своєї правосуб'єктності, а саме: 1) право на загальний та спеціальний імунітет (ч. 8 ст. 224; ч. 2 ст. 65 КПК України); 2) право на

заборону під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність (ч. 2 ст. 11 КПК України); 3) право на заборону проведення допиту у нічний час (ч. 4 ст. 223 КПК України); 4) право надавати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження (ч. 3 ст. 29, п. 9 ч. 1 ст. 56, п. 4 ч. 1 ст. 66 КПК України); 5) право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення (ч. 1 ст. 20 КПК України); 6) права малолітньої або неповнолітньої особи бути допитаною у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 226 КПК України); 7) право малолітньої або неповнолітньої особи на скорочену тривалість допиту (ч. 1 ст. 226 КПК України) тощо [3].

Однією із загальних засад кримінального провадження – є забезпечення права на захист. Згідно зі статтею 20 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, що не є виключенням в період допиту.

Так, після внесення змін до законодавства України через повномасштабне вторгнення РФ, під час проведення досудового розслідування у разі неможливості явки захисника для участі у процесуальних діях дізнавач, слідчий, прокурор може забезпечити дистанційну участь захисника із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) (ч. 12 ст. 615 КПК України) [3]. Однак, законодавцем не враховано, що дистанційна участь захисника обмежує конфіденційне спілкування підозрюваного або підсудного зі своїм адвокатом, через що порушуються як і права особи, так і виникає питання щодо адвокатської таємниці. Також в цьому випадку, адвокати обмежені щодо гарантування добровільності процесуальних дій їх підзахисного під час досудового розслідування, тому що відсутня впевненість про не застосування до особи заходів психологічного або фізичного впливу.

Також є певна особливість, щодо проведення допиту підозрюваного в умовах воєнного стану. Окрім обов'язкової відеофіксації зазначеної слідчої (розшукової) дії, передбачена обов'язкова участь захисника. Тобто, суд як доказ, буде використовувати відеозапис.

Проте, встановлення даного правила використання показань, може призвести до порушення загальних засад кримінального провадження. А саме, йдеться про порушення принципу безпосередності дослідження доказів, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів, і у доведенні перед судом їх переконливості. Якщо, брати до уваги показання відеозапису допиту, наприклад, проведеного стороною обвинувачення, в такому випадку, суд буде обмежувати право сторони захисту задавати питання свідку або

потерпілому, тобто в даному випадку будуть обмежені права сторони захисту [4, с. 300–301].

Коли суд переглядає у судовому засіданні відеозаписи допитів свідків або потерпілих, які проведенні стороною обвинувачення, він обмежує право сторони захисту та інших учасників кримінального провадження поставити їм свої питання. Отже, сторона захисту позбавляється права проводити перехресний допит та брати участь у з'ясуванні достовірності показань свідків обвинувачення чи потерпілих. Необхідно зауважити, що на стадії досудового розслідування сторона захисту не мала процесуальної можливості провести допит та записати необхідні показання. Під час дії воєнного стану законодавці зрівняли в правах усіх учасників судового процесу, встановивши чіткі правила допиту під час судового розгляду. Зокрема, надати сторонам право самостійно визначати свідків, яких необхідно допитати [5, с. 108].

Потрібно відзначити, що у звичайний період, відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України, порушення права особи на перехресний допит мало бути визнано судом істотним порушенням прав людини і основоположних свобод, що неминуче мало б означати визнання таких фактичних даних недопустимими як доказ. Утім ст. 87 КПК України було доповнено частиною п'ятою, згідно з якою при застосуванні положень цієї норми в умовах воєнного стану мають враховуватися особливості, визначені ст. 615 КПК України [3].

Таким чином, забезпечення прав людини під час допиту в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою задачею, яка потребує розвитку законодавчого регулювання. Загальною метою забезпечення прав людини під час допиту в умовах воєнного стану є збереження гідності, справедливості та правової держави навіть у надзвичайних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

2. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в ред. від 03 липня 2017 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України. ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/4651-17>.

4. Харковенко Н. С. Особливості проведення допиту в умовах воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 299–302. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/23612/1/%d0%9a%d1%80%d0%b8%d0%bc.%20%d1%81%d1%83%d0%b4%d0>

%be%d1%87%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be%20%d0%9c%d0%9c%d0%9d%d0%9f%d0%9a%2028.04.23_p300-303.pdf.

5. Кольчинська К. Використання судом як доказу відеозапису показань, зібраних під час воєнного стану: які права особи можуть бути порушені? *Юридична фірма GOLAW – комплексні юридичні послуги та консультації*. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/vikoristannya-sudom-yak-dokazu-videozapisu-pokazanzibranih-pid-chas-voennogo-stanu-yaki-prava-osobi-mozhut-butiporusheni/>.

Стоянов Костянтин Степанович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ЗВУЖЕННЯ КОЛА ОСІБ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ ЗАХИСНИКАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОГРЕС ЧИ ПРОБЛЕМА?

Допуск захисників у кримінальному провадженні лише осіб, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, та лише тих адвокатів, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України, що передбачено ч. 2 ст. 45 КПК України, на наш погляд має дискусійний характер.

Згідно зі ст. 44 КПК України 1960 року в редакції станом на 30.08.1972, як захисники допускалися адвокати, представники професійних спілок та інших громадських організацій. За ухвалою суду або за постановою судді захисниками могли бути і близькі родичі або законні представники обвинуваченого, а також інші особи [1]. Частина 1 ст. 44 вказаного КПК в редакції від 23.12.1993 передбачала, що як захисники підозрюваних, обвинувачених і підсудних допускаються особи, які мають свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю. За згодою підсудного допускаються близькі родичі, опікуни або піклувальники [2].

У рішенні КСУ визначено, що не відповідають Конституції положення ч. 1 ст. 44 КПК 1960 року, за якими обмежується право на вільний вибір підозрюваним, обвинуваченим, підсудним та особою, як захисника своїх прав, крім адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Так. Г. І. Солдатова було визнано підозрюваним у вчиненні злочину, він заявив клопотання про допуск захисником його прав працівника приватної юридичної фірми, яка має право на здійснення представництва громадян за їхнім дорученням у кримінальних справах. Слідчим було відмовлено у задоволенні клопотання тому, що працівник фірми не має свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. У рішенні КСУ вказано, що закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу,